

Sprekend Humanisme

Uitwerking van de lezing te Den Haag van:

A.L. (Anton) Constandse (1899-1985)

Datum : 13-09-1981

Lokatie : Vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte en het Humanistisch Verbond afdeling Den Haag

Onderwerp(en) : 125 jaar Dageraad De Vrije Gedachte.

Duur interview : Deel 1 MP3-067-A: 46:22 (min/sec)
Deel 2 MP3-067-B: 10:26 (min/sec)

Naam spreker : Wouter Gortzak

Kader/context : Bijeenkomst afdelingen Den Haag van de Vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte en het Humanistisch Verbond

Niveau van uitwerking : Indicatief (globaal. Tijd/onderwerp + kernzin(nen) en evt. opmerking)

Drager : Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband WAV bestand **WAV/MP3- 067-A + 067-B.**

Datum uitwerking : april 2012

Uitgewerkt door : Trix Westeneng (bijgewerkt 12-02-2015 Paul Baken)

Respondent : A.L. (Anton) Constandse (1899-1985).

Constandse was vrijdenker, humanist en anarchist. Hij was een productief publicist en spreker, onder andere over moderne geschiedenis, politiek, literatuur, filosofie, wetenschap en cultuur, en

seksualiteit. Voor de oorlog schreef hij onder meer voor *Alarm* (anarchistisch tijdschrift), *De Vrijdenker* en *De Vrije Arbeider*. Hij gold in die tijd als notoir anarchist. In 1927 en 1934 werd hij wegens opruiing in gearresteerd en in 1932 nam de overheid zijn publicatie *Nederland, God en Oranje* in beslag. Constandse noemde zich vanaf 1917 'sociaal-anarchist', maar nadat hij in 1938 de Spaanse Burgeroorlog had bezocht, verloor hij zijn vertrouwen in de haalbaarheid van het politieke anarchisme. Wel bleef het anarchisme de rest van zijn leven een cultureel uitgangspunt voor hem.x

Bijna de hele oorlog (oktober 1940 tot september 1944) was Constandse geïnterneerd, onder andere in Buchenwald en St. Michielsgestel. Mede door de contacten die hij daar opdeed, kon hij na de oorlog hoofdredacteur buitenland worden bij de liberale kwaliteitskrant het *Algemeen Handelsblad* (1946-1964). Daarnaast schreef hij o.a. voor *De Vrijdenker* en *Verstandig Ouderschap* (NVSH).

Na zijn pensioen publiceerde hij vooral in *De Gids*, *Vrij Nederland*, *De Nieuwe Linie* en *De As*, en sprak hij wekelijks een commentaar uit voor de VPRO. In de jaren '60 ontdekte de protestgeneratie hem als inspirator.

Constandse was van 1957-1961 lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Van 1954 tot 1964 was Constandse vaste medewerker van het humanistisch wetenschappelijk tijdschrift *Rekenschap*, en van 1968 tot 1970 was hij hoofdredacteur van het blad *Mens en Wereld*.

In 1973 ontving hij de Dr. J.P. van Praag-prijs omdat hij 'tallozen bewust maakte van de waarden van het vrije denken en het humanisme'.

Op de dag van deze lezing werd Constandse 82 jaar.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
MP3-067-A	Cassette 067-A	
00:00-25:00	Begin 1856 waren er weinig onkerkelijken. Nu ongeveer twee en half miljoen bewust onkerkelijk. Grootste deel culturele uitingen wordt niet meer bepaald door de godsdienst. Het gedachtegoed van de Vrije gedachte heeft een grotere rol gespeeld dan officieel geregistreerd is.	
25:00-27:00	In het jaar 1848 ontstaan veel revolutionaire ideeën. Eerste manifest van de communistische beweging.	
27:00-29:00	Wet van Thorbecke: voorrechten van de kerken sterk verminderd. Na 1848 opkomst vrijdenkersbeweging.	
29:00-30:00	Boek Junghuhn in 1854 aanklacht christelijke civilisatie in Europa.	
30.00-36:00	Op 11 oktober Vereniging Dageraad officieel gesticht. Dissidente groep vrijmetselaars had een natuurlijk religie.	
36.00-40:00	Wat verstonden zij onder natuurlijke ethica? 'De mensen zijn zich bewust van wat goed en kwaad is door instinct'. Teruggaan tot Spinoza: 'De wetten Gods zijn ons in het hart geschreven'. De	

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
	mens heeft inzicht in zelfbehoud. Een soortinstinct: solidair zijn met medemens. Darwin. Basis voor de Dageraad.	
40:00-42:50	Feuerbach, Spinoza worden besproken. Vrijheid van denken is afhankelijk van de sociale structuur. Altijd speelde de gedachte of men socialist moest worden.	
42.50	Uitgever Gunst en Giessenburg deed veel aan verspreiding publicaties. Uit algemeen kiesrecht zou een sterke man moeten voortkomen.	
46:22	Einde.	
<u>MP3-067-B</u>	<u>Cassette 067-B</u>	
00:00-01:00	Deze sterke man zou met de macht van het volk alle onrechtvaardigheid en het kwade de wereld uit helpen.	
01.00	Het socialisme voerde niet de boventoon in de Dageraad. Een tijdelijke breuk tussen socialisten en liberalen.	
02.00	De Dageraad voerde strijd tegen het kolonialisme, voor gelijkheid van mannen en vrouwen, tegen het afleggen van de eed, voor gratis openbaar onderwijs, hervorming van strafwetten, kwam op voor minderheden, zoals tegen de joden vervolging in oost-europa.	
04.00	Strijd tegen de Krimoorlog, strijd voor ontwapening, tegen nationaal-socialisme.	
06.00	De Dageraad speelde grote rol in de culturele revolutie.	
07.00	De Dageraad is bewonderaar van Multatulli gebleven. Domela Nieuwenhuis was prominent lid. De Dageraad had altijd vooruitstrevende standpunten. We kunnen ons gelukkig prijzen dat 125 jaar geleden een kleine groep mensen deze vereniging hebben gesticht.	
10:26	Einde.	